

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Борець Юлії Василівни
«Психологічні особливості громадянської компетентності майбутніх
фахівців соціономічного профілю», представлену на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної
роботи**

У сучасний період функціонування українського суспільства, коли активно розробляються різні моделі його розвитку, надзвичайно важливим є повноцінне виконання особистістю ролі громадянина, активне її включення у суспільно-громадські процеси. Це, в свою чергу, актуалізує проблему вивчення особливостей громадянської компетентності особистості, як важливого чинника становлення демократичного, громадянського суспільства, що й виступає темою даної дисертаційної роботи.

Варто зазначити, що вибірково сукупність даного дослідження склала студентська молодь, яка впевнено відходить від традиціоналізму та консерватизму, що сприяє переходу суспільства на принципово інші історичні умови розвитку. Поряд із цим, очевидним є факт, що сучасний навчально-виховний процес недостатньо спрямований на формування демократичного світогляду молоді, її громадянськості, також прослідкується розрив між теоретичними знаннями, що отримують студенти, та повсякденною соціальною практикою. Відтак, дисертаційне дослідження Борець Ю.В. є актуальним науковим доробком, у якому вперше вивчається проблема громадянської компетентності майбутніх психологів та юристів у соціально-психологічному контексті. Позитивної оцінки заслуговує те, що в своїй роботі здобувачка запропонувала самостійний, оригінальний підхід до означеної проблеми, що засвідчує її наукову новизну.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначені дисертанткою, адекватно відображають логіку теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми. Використана теоретико-методологічна база повною

мірою забезпечує висвітлення проблематики й можливість вирішення дослідницьких завдань.

Теоретичне значення роботи полягає в розширенні наукових уявлень про громадянську компетентність як психологічний феномен, а також у теоретичному обґрунтуванні й розробці концептуальної моделі громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю. Практичне значення дослідження підтверджується можливістю застосування укладеного авторкою інтегрованого блоку методичного інструментарію для діагностування суспільних цінностей і громадянської компетентності особистості у процесі її професійної підготовки.

Актуальність прикладного аспекту дисертації знаходить своє підтвердження у використанні одержаних результатів у процесі навчально-виховної роботи вищих навчальних закладів.

Структура дисертаційної роботи виважена, має всі необхідні складові. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Вибір застосованих методів дослідження забезпечує досягнення мети й реалізацію поставлених у роботі завдань.

Перший розділ - *«Теоретико-методологічний аналіз дослідження психологічних особливостей громадянської компетентності особистості»* - містить досить ґрунтовний аналіз наукових праць щодо проблеми компетентності, а також осмислення дисертанткою різних підходів до її структурування та виокремлення складових (компетенцій). Значна увага відводиться аналізу методологічних засад соціальної компетентності як основи громадянської компетентності.

Критичний аналіз досліджуваної проблеми, представлений у першому розділі, дозволив авторці дати змістовне визначення поняття громадянської компетентності (п.1.3, с.47), у якому підкреслено значущість рівня зрілості, кваліфікованості та ерудованості особистості, а також її вміння здійснювати конгруентно громадську і суспільну активність. Привертає увагу думка здобувачки щодо важливості проявів громадянської компетентності у різних сферах життєдіяльності людини в суспільстві - моральних, правових,

економічних, психологічних, екологічних та ін. Таке бачення уможливило виокремлення механізмів та форм прояву громадянської компетентності у соціально-психологічному контексті.

У другому розділі - *«Загальна характеристика теоретичної моделі громадянської компетентності, методів, етапів та організації дослідження»* - охарактеризовано специфіку професій соціономічного профілю, обґрунтовано методологічні засади та представлено створену концептуальну модель громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю. У розділі описано організацію емпіричного дослідження, подано опис методів, які забезпечують вивчення особливостей кожної окремої компетенції, переконливо обґрунтовано обсяг та охарактеризовано вибірку обстежених.

Позитивним надбанням дисертантки, з нашого погляду, є теоретичне моделювання громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю, дана модель цілісно відображає зв'язки та узгодженості між соціально-психологічними компонентами та функціональними проявами виділених авторкою компетенцій: суспільно-пізнавальної, нормативно-регулятивної та поведінково-діяльній. Заслуговує на увагу досить ретельний змістовний опис кожної із виокремлених компетенцій.

У третьому розділі - *«Емпіричне дослідження громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю»* — представлено результати емпіричного дослідження особливостей функціональних форм прояву громадянської компетенції майбутніх психологів і юристів, а також результати порівняльного аналізу за статевою і професійною ознаками.

Використання різних методів математичної статистики дозволило авторці всебічно та цілісно осмислити одержані результати, кристалізувати змістовну наповненість складових громадянської компетентності студентської молоді.

Вагомим доробком емпіричного розділу є проведений кореляційний аналіз, на підставі якого побудовано кореляційні плеяди. Цей аспект роботи підтвердив доцільність виділених компетенцій як цілісної системи та підтвердив структурно-логічну цілісність, системність структурних і функціональних складових розробленої теоретичної моделі громадянської компетентності. Варто відмітити, що висновки, зроблені дисертанткою в результаті дослідження, свідчать про досягнення поставлених завдань та реалізацію мети дослідження.

Апробація результатів роботи проведена на достатньому рівні - на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. Перелік публікацій за темою дисертації є достатнім і своєю проблематикою охоплює всі аспекти дослідження. Автореферат у повній мірі відповідає тексту дисертації.

Даючи в цілому позитивну оцінку дисертаційному дослідженню Борець Ю.В., викладемо деякі зауваження та побажання:

1. Заслуговує на позитивну оцінку аналіз дисертанткою теоретико-методологічних підходів, у межах яких відбувається дослідження проблеми компетентності, у першому розділі (п.1.1) таких підходів представлено чотирнадцять. Проте, при моделюванні громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю не вказано, які саме підходи стали підґрунтям авторського визначення та розробленої моделі.

2. Зазвичай, розглядаючи компетентність за сферами її прояву (соціальна, професійна, економічна та ін.), дослідники при визначенні її структури змістовно наповнюють складові специфічними для певної сфери соціально-психологічними компонентами. Ви обходите такий підхід, не включаючи до компонентів громадянської компетентності громадянського патріотизму, громадянської активності, громадянської позиції. Чим це обумовлено?

3. Імпонує здійснений у третьому розділі емпіричний аналіз психологічних особливостей громадянської компетентності майбутніх психологів та юристів. Однак, при порівнянні результатів за статистично-

професійними ознаками не скрізь у текстах вказано, чи є статистично значущі відмінності у групах. Також матеріали дослідження здаються дещо переобтяженими як емпіричним фактажем, так і в деяких описах складними для сприйняття синтаксичними конструкціями.

4. На наш погляд, рекомендації щодо розвитку громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю (п.3.5) можна було б значно розширити, за рахунок чого дисертаційне дослідження набуло б більшої практичної значущості.

Разом з тим, зазначені зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вважаю, що дисертаційне дослідження Борець Ю.В. за темою «Психологічні особливості громадянської компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук є завершеною самостійною працею, яка має теоретичну значущість, практичну цінність, наукову новизну, перспективи розвитку. Робота відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка Борець Юлія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент
завідувач кафедри психології

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

І.В. Сингаївська

І.В. Сингаївська

 І.В. Сингаївської засвідчук
Писарюк С.В. Інститут кадрів Вищого навчального закладу
ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
Університет економіки та права "Крок"
Ідентифікаційний код: 04835922

04 20/16 р.